

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Het Kasteel Well in Noord-Limburg.

Vijf minuten gaans van de tramhalte Well der „Maas Buurtpoorweg” staat het oude slot. De heirweg naar Well voert er aan twee zijden omheen, het dorp toch ligt er slechts enkele minuten gaans van verwijderd.

Het kasteel is, met park, tuin en grachten, ruim acht H.A. groot en vormt twee rechthoeken, naast elkaar gelegen en beiden door een breede gracht omgeven. In den eersten rechthoek bevinden zich het, door de binnengracht omgeven, kasteel, de bijgebouwen en het park, de tweede is bijna geheel ingericht als tuin en heet hier van ouds de „gaarden”.

Een hooge lindenlaan, in gotieke bogenlijnen, de toppen naar elkaar toebijgende, omgeeft het geheel. Slechts aan de Westzijde is een gedeelte onbeplant, daar waar de buitengracht van de „gaarden” aan een weiland grenst.

Langs beide wegen naar het dorp toe zet zich deze prachtige „allée” verder voort. Zeshonderd statige linden, meerdere met een omtrek van meer dan twee meter! Hoe oud zikt deze laan reeds zijn? De oude bezitters, welke, naar de volksmond vertelt, slechts in drie generaties zich kunnen opvolgen, de de Pas, de de Liedels, de Schlössnigs, wandelden er reeds onder hun loover en nu nog is het de plaats waar Zondags „geparadeerd” wordt en waar de naijverige maan, niet kunnende dringen door het dichte looverdal, het zoet gekuvel der Well'sche paar-tjes niet storen kan.

En in deze omraming van hooge stammen en groene toppen ligt het slot zelf, als uit een sprookje in onzen kindertijd. De oude tinkunstenaar, die het park en omgeving eers aanlegde, heeft door de schoone groepeerings, er iets feestrieks aan gegeven. Wie kan heden nog beter en mooier de boomen rangschikken, elk, zoowel bij bloeien als bij 't gelen der bladeren, juist ter goede plaatse geordend. Eén kleurenpracht, één kleurschakeering, zoowel bij het ontwaken der natuur in lentetijd, zoowel bij zomerpracht en herfstweelde als bij het zwiepen der doodsche takken in troosteloze winterdagen.

Zoo zag ik het nu negen jaar lang dagelijks, terwijl ik 's morgens naar mijn patiënten reed en 's middags daarvan terugkeerde, zoo zag ik het als 's winters bij hoog water de Maas het kasteel overstroomde als een eiland in een oceaan, of bij het schaatsenrijden op de breede grachten, zoo zag ik het als sneeuw of ijzel de takken en takjes sierde; steeds was er harmonie in lijn en kleur, terncerdrukkend nooit, opbeurend tot vrede en rust ten allen tijde. Zet u hier bij de breede gracht, scheidende park en moestuin. Welk een blik, welk een pracht!

Ijl en licht is het geboomte op den voorgrond, een treuresch buigt er zijn takken naar het water, hooge, ijle acacias decken slechts ten halve de zware muren der bijgebouwen en den ronden, sterken toren van het eigenlijke slot. Kleurschakeering brengt er de bonte Acer negundo (Vedereschdoorn), kleurschakeering ook de roode Meidoorn en hooge Jeneverbesstruik. Niets te veel ook, want men ziet er als iets geheimzinnigs, iets sprookjesachtig, den onden binnengracht tusschen de bladeren en takken door. Zoowel naar rechts als naar links is het geboomte zoo zwaar, dat de blik er niet door kan dringen.

Naar rechts vormen een hooge lichtbruine beuk, een prachtige roode kastanje en een lager bij den grond blijvende tulpenboom, kalalpas en magnolia's, een bontgeschakeerde afsluiting. Naar links, te midden van hoog geboomte, de ruïne van den ouden toren. Ze staat tusschen de binnen- en buitengracht op den Westelijken hoek van het park. Van hieruit ziet men er slechts een klein gedeelte van, omgeven en bedekt door de breede kronen der omliggende boomen. De geheele aanblik heeft iets massiefs; de hooge zwartbruine beuken, de donkergroene spar, het lichte loover der linden, en hier tusschen de roodbruine ruïne somber en donker. Seherp is het contrast met helgeen we nu links van de ruïne, aan de overzijde der buitengracht zien. Hoe lief ligt daar het oude kapelletje van de H. Barbara, met zijn aardig geveltje en klein klokketorentje te midden der slanke linden.

En nog meer ter linker de tuin. Een donkeren ondergrond vormen de taxis en haagbeukbeccau tusschen de lindenlaan, welke de graeht ook hier begrenst.

't Is hier een eenig plekje; de scherpe tegenstelling van de twee donkere en lichte partijen heeft niets gewilds, niets wat naar berekening zweemt. De natuurminnende aanlegger moet hebben kunnen voorzien hoe zijne schepping door hem nog alleen in visie en beginnende ontplooiing gezien, een unicum zou worden op het gebied van parkaanleg.

Want van welke zijde men het kasteel ook beziet, steeds heeft men een even harmonieerenden als verrassenden aanblik. Aan de Oostzijde, dus het gedeelte hetwelk men van de tram komende het eerste ziet, een middengedeelte, waar, naast de breede tamme kastanje, het kasteel zelf goed zichtbaar is, terwijl rechts ervan reusachtige sparren en hooge linden het verdere uitzicht belemmeren en links onder de linden door, de breede taxishaag der bassecour, doorschommert. Treurwilg en treuresch hangen er hun lange takken in het water, een eldorado voor de velerlei vogeltjes, welke door de breede gracht

beschermd tegen de roofzuchtige handen der Well'sche jeugd, er het heele jaar door te vinden zijn.

Aan de Noordzijde, dus bij het Barbarakapelletje, ziet men van kasteel en ruïne het meeste. In alles harmonische verscheidenheid, verscheidenheid in kleur vanaf het zwartroode der beuk en het donkergroene der hoge sparren tot het lichtgroene der tulpenboomen, verscheidenheid in bloei en bloeitijd, beginnend zoodra de dagen duidelijk lengen en een enkele zwoele dag aan den naderenden zomer doet denken, met de Magnolias aan de voorzijde, dikwijls te vroeg uitgebloeid door eenige koude nachten en dan hun pracht overgevend aan de rhododendrologroepen er naast en er onder, welke op hun beurt weer wijken voor de roode bloeiwijze der kastanje. De blauwe regen tegen den muur, de witte en paarsche sering, de gele mahonias en kornoeljes (*cornus mas*), de roode meidoorn achter en tusschen deze groepen maken de Mei en Vroege Junidagen wel tot de meest kleurrijke.

Ga ik nu eene opsomming geven van al wat ik er zooal aan vaste heesters en boomen zag, dan vallen aan de voorzijde vooral op de magnolias (*M. Yulan*), de tulpeboom (*Liriodendron tulipiferum*) en de Katalpas (*K. bignonioides*). Ze bloeien in de opgegeven volgorde in April, Mei en Juli. De groote, weinig opvallende bloemen van de tulpeboom zijn ware pronkstukken. De oranjevormige streep op de grootelichtgroene bloembladeren, de purpergestippelde stamper met het groot aantal breede meeldraden er om heen, voldoen ook in een vaasje in de kamer goed. Opvallend is de moeite, welke men de eerste maal heeft om ze te ontdekken. Mimicry! Dan zijn de steeds in groot aantal aanwezige bijen blijkbaar beter van gezicht.

Een der Katalpas heeft een stamomvang van 2 M. 30. In zijn holle stam huizen heele kolonies mieren. De andere, even dikke, heeft een stam, welke de eerste twee Meter ongeveer horizontaal verloopt.

De lorkengroep aan den ingang, direct voor bij de brug, is m.i. het minst gelukkig gekozen gedeelte, vooral door de vele doode takken en onregelmatige groei. Het 's winters verliezen of verdorren der naalden maken ze ook al weinig geschikt een entree te sieren. Onder de Magnolias staan, tusschen sneeuwbes (*Symphoricarpos racemosus*) en gouden regen, eenige struiken *Calycanthus floridus*, de specerijstruik, met hun bij zonnewarmte, naar aardbeien geurende, violette bloemen. Hier staat ook een klein exemplaar van de Gincko biloba, een conifeer met eigenaardige „bladeren“, welke 's winters afvallen. Achter de „Magnolia“ groep staat een hooge bruine beuk. Dit exemplaar echter de variëteit *atropurpurea* te noemen, durf ik niet; te veel in aantal toch zijn de groene bladeren tusschen de bruine. Zooals bij alle bruine beuken is de onderzijde der bladeren groen, zoodat men onder den boom staande van het bruine niets, althans weinig, merkt. Of het zonlicht invloed heeft op de kleur, of in den nazomer de bruine kleur altijd minder wordt, waag ik niet te beslissen.

Naast den beuk, waaronder een der vele heer-

lijke zitjes van het park; staat een forsche roode kastanje (*Aesculus carnea*).

Langs een rooden meidoorn en een bonten vedereschdoorn (*Acer Negundo*) zien we aan den Zuidhoek van het park een treuresch met den respectabelen omtrek van 1 M. 80 c.M. In het voorjaar kleuren boschanemoon en helmbloem (*Corydalis solida*) den bodem. Een hooge Jeneverbesstruik (*Juniperus communis*) steekt er zijn zeven meter hooge naald naar boven, terwijl in de nabijheid naast een klein exemplaar van Virginische Jeneverbes (*Juniperus Virginiana*) en Nordmannspar (*Abies Nordmanniana*) een treurvorm staat van de Wemyouth den (*Pinus strobus pend*). De tegenwoordige eigenaar Doctor juris R. Wolters, uit Düsseldorf vond dezen eens te midden van eenige duizenden anderen.

Hier staan ook de twee reeds genoemde acacia boomen (*Robinia Pseudacacia*), met een omtrek van 2 M. 10 c.M. Sterk en diep gegroefd is hun bast, ijf zijn hunne takken.

Links, aan de gracht, stond voor een tiental jaren een oud tuinhuis en nog vroeger, ik meen een zeven eeuwen geleden, het front van het oude kasteel, front gekeerd naar de Maas, van welken kant het gevaar blijkbaar het meest dreigde. Een gang verbond dit met den ouden toren, welks ruïne we reeds vermeldde.

Nu staat er een modern betonnen tuinhuis, omringd door de donker groene bladeren der Mahonias en begroeid met roode klimroozen. (Crimson). Verder wandelend komen we aan een groep heesters, gewone en bonte vlier, bonte hazelaar, enkele en dubbele kerria, met als achtergrond hemelboom, catalpa en bonte beuk, terwijl verspreid er om heen jonge exemplaren staan van de manna-esch (*Fraxinus Ornus*), van de Thuya occidentalis en van Rhus typhina. De Manna-Esch levert de zoogenaamde Manna, ingedroogd sap na het insnijden der takken. Het bestaat uit suiker en harsbestanddeelen en heeft eenige beteekenis in de geneeskunde. Met het manna uit het oude Testament heeft het alleen den naam gemeen, de samenstelling toch van het laatste is volkomen onbekend.

De Rhus typhina, de fluweelboom, wordt zoo genoemd om de viltige stam en takken; misschien ware kameelboom, de kleur ook weergevend, wel zoo goed. Elders staan nog de Rhus alantifolia en de vernisboom de Rhus vernicifera, beiden nog jonge exemplaren. Slaan we nu de richting in naar den ouden toren op den Westhoek van het park dan vallen in de verte (want van anderen gezien ziet men van het bruine bijna niets) het eerste op de twee bijna zwarte beuken, waarvan er een met een stamomvang van 2 M. 50 c.M.

Aan den kant der gracht en er naar toe buigend, staan een reeks hooge boomen, men kan haast zeggen, naast elkaar op elke drie à vier Meter wederom een reusachtige boom. De rij wordt geopend door een majestueuse spar (*Picea excelsa*), met haar onderste takken bijna in het water hangende; er naast de tweeling, daarna een acacia van 2 M. 50 c.M. omtrek, dan een esch, een linde, weer een eik, waarop volgt een tamme kastanje en een linde. Welk eene verscheidenheid en welke prachtige exemplaren op zulk eene kleine oppervlakte!

De weg zelf voert onder een oerouden taxis heen, een taxis in boomvorm, metende 1 M., 40 c.M. stamomtrek en met takken van 12 Meter lengte. Deze hangen over den weg heen en beschaduwen een opening naar oude casematten onder den toren. Deze taxis is eigenlijk een boom uit het oerwoud en slechts zelden ziet men tegenwoordig nog zulke exemplaren. In vroegere eeuwen moet hij tamelijk algemeen zijn geweest, maar door het vellen der boomen, om er lans, pijl of boog van te maken, is hij uitgeroeid.

Aan de achterzijde van het kasteel, waar de binnen- en buitengracht slechts een 20—30 M. van elkaar verwijderd zijn, staan vele linden (*Tilia intermedia*). Ze zijn allen even hoog, in haar strijd om het bestaan, strevende naar licht en lucht, zoodat ook de in dichte achterblijvende even hoog werd als haar voordeeler geplante of sterkere zuster.

Eenige Hemelboomstruiken (*Ailanthus glandulosa*) in struikvorm staan er aan den Noordhoek der binnengracht in verscheidene exemplaren, ahornen en acacias (*Robinia Ps-ac.*) er neven. Drie sparren (*Picea excelsa*), waarvan een met een omtrek van 3 M. 80 staan op den noordelijken hoek. Gaan we van hier langs de Noord-Oostzijde van het park weer terug dan valt ons aan den waterkant een moerascypres (*Taxodium dystichum*) op, onze derde 's winters het „blad" verliezende conifeer. De tamme kastanje (omtrek 3 M. 10) wordt hier in deze streek als weervoorspeller gebezigd. Men zegt n.l. dat als er veel vruchten zijn, een strenge winter zal volgen. We kunnen nu tot ons uitgangspunt terugkeeren of wel door de met een hoogen taxishaag omgeven bassecour of achterlangs, de buitengracht volgende. Hier staan aan den waterkant een rij geknotte meer op den wal een rij hooge lindeboomen. We zien er een treurwilg en ook een hulst (groene) in boomvorm. De stam is 70 c.M. dik, de boom ruim zeven Meter hoog.

Op den Noordhoek staat een treuresch, in mijn oog, voor een treurboom, te grof van blad. Iets verder staat nog een Magnolia en een jong exemplaar van den Christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*). Aan de groote vertakte doornen dankt de plant dezen naam. Hier zijn we weer terug aan ons uitgangspunt en is het eigenlijke park besproken. Op de binnenplaats ziet men nog een ouderwetschen moerbeï, langzamerhand een zeldzaamheid wordend.

Gaan we nu over de (nieuwe) betonbrug, welke de gracht overbrugt, naar den tuin, dan zullen we daar noch de verscheidenheid, noch de verrassende rangschikking ontmoeten. Een groenten- en vruchtentuin biedt er uit den aard der zaak ook veel minder gelegenheid toe.

De mooiste boom is er de groote plataan (*Pl. occidentalis*), die al kan hij niet wedijveren met den 50 meter omtrek metenden plataan bij Constantinopel, waaronder reeds de kruisridders uitrustten, toch voor hier met een stamomvang van 3 Meter 80 c.M., een flinke figuur maakt. Van uit het dorp komende, ziet men hem juist tegenover het midden der laan, aan de overzijde van de gracht. Hij staat met zijn breede, schitterende witgele takken en kroon, in een kleine wildernis van struikgewas en hooge boomen,

zoodat zelfs de zware esch van 3 Meter 30 omtrek en de tulpenboom van 2 M. omtrek er weinig opvallen. De grond is er bedekt met lappen van zijn schors, welke ook in de omringende heesters blijven hangen. Sneeuwbes, mispel en kweepeer ziet men er tusschen het struikgewas, Deutzia's steken er hun witte bloemetjes naar alle kanten uit. Het schuurtje in de nabijheid is tot op het geheele dak begroeid met blauwe regen (*Wisteria Chinensis*). Hier voorbij begint de oude berceau van haagbeuk (*Carpinus betulus*), aan de Wetszijde overgaande in een smallere taxisberceau.

Verspreid staan er in den tuin nog groepjes heesters, Weigela, Kerria, zoowel de gewone als de bonte en dubbele, Deutzia en Boerenjasmijn. Tusschen de fruitboomen staat ook een zoogenaamde kersappel.

We hebben den rondgang beëindigd en terwijl we ons rustend neervleien op een der vele lokkende plekjes, denken we met stillen weemoed aan den ontwerper van dezen lusthof, onbekend van naam, onbekend zelfs is de tijd, waarin hij leefde, voor wien de eigenlijke bloeitijd van zijn visie niet weggelegd was, denken we ook aan de oude geslachten, die hier opgroeiden in de schaduw der boomen. Hier was dus de plek waar de liefde groeide van Max Graaf de Pas voor de schoone dochter van rentmeester Borjans, hier ook waar na hun ongelukkig huwelijk de vertoornde moeder haar kind verstiet en ontferde, tot straf waarvoor ze nu nog als schim, als witte vrouw, ronddoelt ten nachtelijke twaalfde ure in de sterrenkamer, hier ook de plek waar mijn oud collega de Liedel rust zocht na de zware jaren van z'n Indische praxis. Allen zullen er als wij onder de rustgevend bekoring zijn gekomen van boom- en kleurharmonieën. En slechts noode ook scheiden wij er.

Dr. A. WILLEMSE.

Well (L.).

arts.

De Boomkikker.

WelEerwaarde Heer,

Naar aanleiding van Uw vraag in 't laatste no. van 't Maandblad, deel ik U 't volgende mede, waarvan U (desgewenscht) kunt publiceren wat U goed dunkt.

In de gemeente Heer zijn mij 2 plaatsen bekend, waar de Boomkikker voorkomt. Ieder jaar b.v. is hij te zien nabij de z.g. Heerderbrug. Daar ter plaatse is 'n laagte, die door de Maas-overstromingen in 't voorjaar met water bedekt is, en in den droogsten tijd in 'n tamelijk modderige „vlakte" verandert. De diertjes vinden er dus wat ze hebben moeten gedurende den voortplantingstijd en de ontwikkeling der larven: water. Na dien tijd stellen ze het wel er zonder.

Dit jaar heb ik nog eens speciaal gelet op z'n betrouwbaarheid als „weervoorspeller." Hoe 't daarbij zit, weet ik niet. Steeds heb ik hooren vertellen, dat onze Hyla bij mooi weer uit het water komt en op „het" laddertje plaats neemt. Een tijd geleden las ik 't net andersom. Bij mooi weer zou de kikker n.l. in 't water blijven, terwijl hij, als regen op handen is, tegen het lad-